

ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ ПРОВІЗОРІВ ЯК ПОКАЗНИК СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Ключові слова: соціальна відповідальність, вищий навчальний заклад, якість підготовки провізора

Світова спільнота визначила соціальну відповідальність (СВ) найбільш впливовим важелем на шляху впровадження сталого розвитку та забезпечила її правове оформлення через міжнародні стандарти ISO-26000, ISO 14000, ISO 900:2000, Глобальний договір ООН тощо [1, 2].

Висока суспільна значущість становлення СВ потребує нового усвідомлення функцій інституту освіти, основний зміст діяльності якого має бути спрямовано на забезпечення соціальних і культурних змін, соціалізацію особистості, формування у молодого покоління ціннісних орієнтацій, адекватних сучасним і майбутнім викликам суспільства.

У наш час вищі навчальні заклади (ВНЗ) відіграють центральну роль у розвитку суспільства, економіки та культури на глобальному, національному і місцевому рівнях. СВ ВНЗ пов'язана з тим, що саме у системі вищої освіти формується інтелектуальна еліта нації. ВНЗ мають забезпечити високий рівень реалізації не тільки традиційних – навчальної і дослідницької функцій, але і нових – інноваційної і підприємницької [3, 4].

Новий Закон України «Про вищу освіту» дає можливість ВНЗ вдосконалити та підвищити якість наукової та практичної програми підготовки фахівців для галузі: визначає концептуальні засади модернізації вищої освіти, що відповідають цілям і завданням освітніх Програм ЄС Темпус та Еразмус+ [5]. Саме визначенням правових, організаційних, фінансових засад функціонування системи вищої освіти створено умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з ВНЗ на засадах комунітарної СВ (КомСВ), поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [6, 7]. Метою КомСВ є досягнення консенсусу між соціальними партнерами на основі знаходження балансу їхніх інтересів, досягнення компромісів за рахунок взаємної довіри, усвідомлення кожним із соціальних партнерів своєї СВ [7].

Практична фармація вимагає активації етичної і соціальної функції професійної діяльності провізорів, ставить на перше місце проблеми формування соціально-орієнтованої культури у майбутніх спеціалістів та практичних діячів. Фармацевтична галузь гостро потребує фахівців, які можуть самостійно приймати рішення та відповідати за свій вибір [8].

Сьогодні конкурентоспроможність молодих спеціалістів визначається рівнем професійних компетенцій (знаннями, які отримано під час навчання у ВНЗ, вмінням застосовувати їх на практиці та професійно-особистісними якостями), попитом на ринку праці та ступенем працевлаштування. На ці показники впливає багато факторів, які необхідно визначити.

Метою нашої роботи було вивчення стану якості підготовки молодих спеціалістів, яка є невід’ємною складовою конкурентоспроможності фахівців фармації і показником соціально відповідальної поведінки закладів фармацевтичної освіти і науки (ЗФОН).

Матеріали та методи дослідження

Об’єкт досліджень – контрагенти фармацевтичного ринку праці – випускники певного профілю підготовки та роботодавці. Предмет досліджень – процес формування системи показників оцінювання якості підготовки провізорів.

Інформаційна база досліджень – нормативно-правові акти, данні опитування працевлаштування із різних областей України, офіційні портали у мережі інтернет, публікації у періодичній пресі.

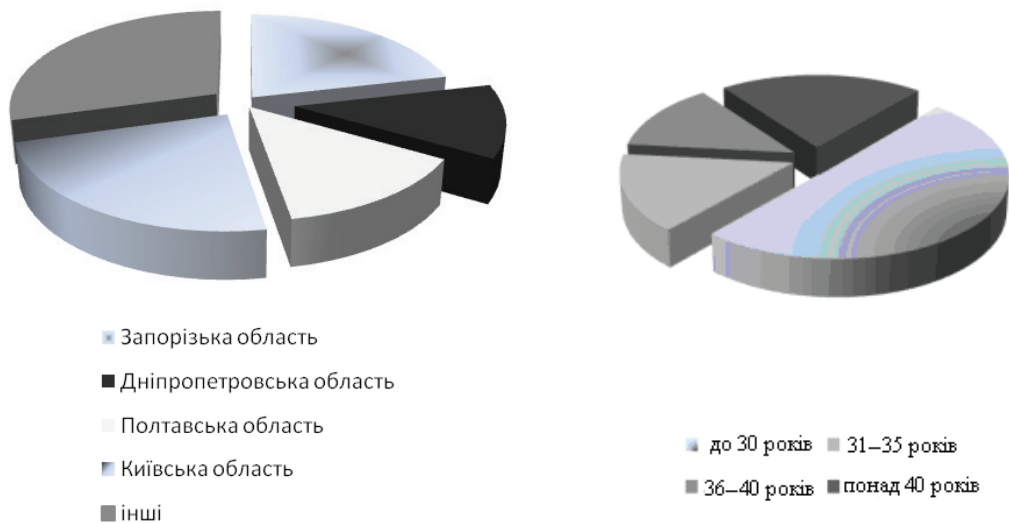
У роботі використано системний метод наукового пізнання, метод експертного оцінювання, анкетування. На етапі систематизації й аналізу зібраного матеріалу застосовували методи зведення й групування, порівняння та контент-аналізу.

Для виконання експерименту спеціально було розроблено анкету для роботодавців фармацевтичного ринку праці. Анкета складалась із трьох частин: перша частина – статистичні данні про респондентів: вік, посада, стаж роботи та ін.; друга частина – перелік компетенцій (знань та вмінь) молодого спеціаліста фармації, які необхідно було оцінити практичним фахівцем (роздрібний сегмент галузі); третя частина – перелік чинників, які на думку багатьох науковців та практиків (зібрано на основі контент-аналізу) можуть вплинути на конкурентоспроможність сучасного випускника.

В анкетуванні брали участь 151 спеціаліст фармації з різних областей: Запорізької, Київської, Полтавської, Дніпропетровської, Львівської, Чернігівської, Одеської, Вінницької, Кіровоградської, Миколаївської, Херсонської.

Респондентами були представники управлінської ланки – завідувачі аптек та їх заступники, менеджери по кадрам, провізори-наставники молодих фахівців.

За віковим показником експерти розподілилися таким чином: у віці до 30 років – 50,3%, 31–35 років – 15,2%, 36–40 років – 13,3%, старше 40 років – 21,2% (рис. 1).

Рис. 1. Діаграма розподілу респондентів за областями та віком

Експертне оцінювання якостей здійснювали за такою шкалою. Знання та вміння сучасного молодого спеціаліста фармації: «5» – високий рівень знань та вмінь, «4» – достатній рівень знань та вмінь, «3» – задовільний рівень знань та вмінь, «2» – низький рівень знань та вмінь, «1» – незадовільний рівень знань та вмінь.

Враховуючи суб'єктивність респондентів, для обчислення отриманих даних та подальших висновків, нами запропоновано шкалу розбіжності середнього значення оцінки молодого спеціаліста: «5» – високий рівень знань та вмінь відповідає інтервалу середнього значення 4,8–5; «4» – достатній рівень знань та вмінь – 3,8–4,7; «3» – задовільний рівень знань та вмінь – 2,8–3,7; «2» – низький рівень знань та вмінь – 1,8–2,7; «1» – незадовільний рівень знань та вмінь – 1–1,7. Такий розбіг шкали оцінювання зумовлено високим значенням соціально відповідальної поведінки особистості (молодого фахівця фармації).

Результати дослідження та обговорення

СВ ВНЗ полягає у сприянні соціально-економічному розвитку фармацевтичної галузі шляхом якісної підготовки висококваліфікованих спеціалістів згідно з потребами практичної фармації, зміцненні потенціалу вузівської науки та формуванні ринку праці. У контексті КомСВ основними напрямками роботи ЗФОН є: сприяння соціально-економічному розвитку регіонів та держави, передусім через підготовку висококваліфікованих кадрів та зміцнення наукового потенціалу; формування ринку праці фармацевтичного сектора та працевлаштування випускників; стабілізація соціальних відносин за рахунок забезпечення культурного, духовного і фізичного розвитку студентства та ін. (рис. 2).

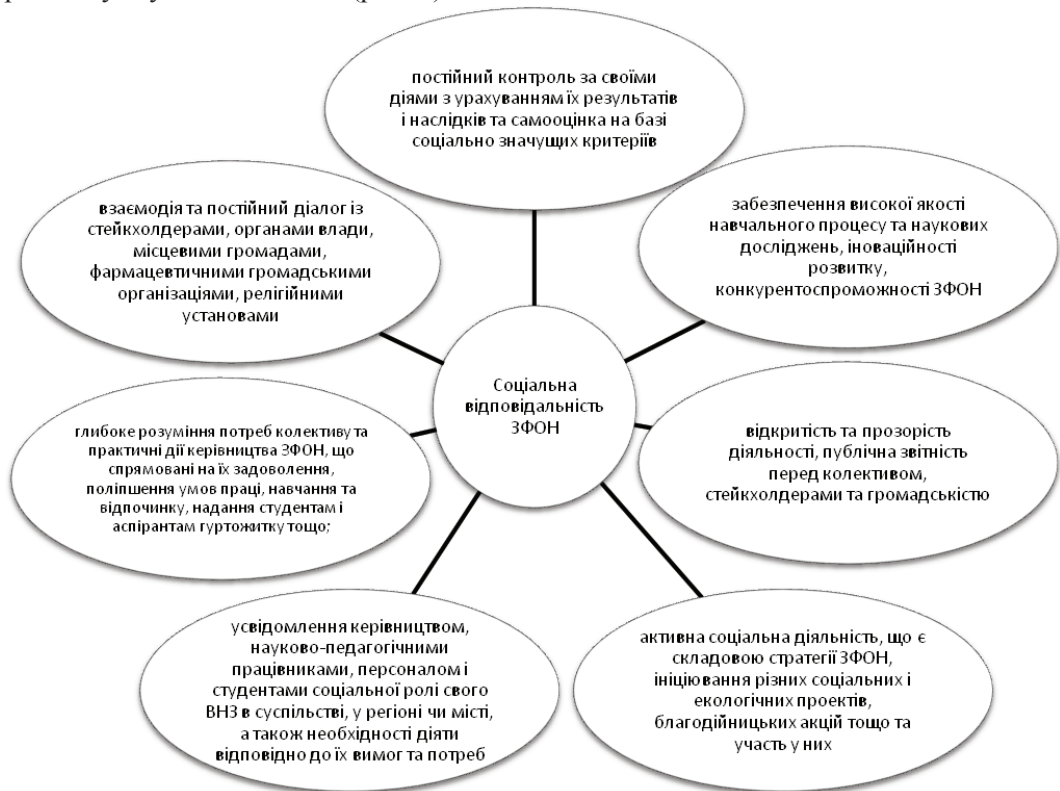

Рис. 2. Соціально відповідальні заходи закладів фармацевтичної освіти і науки у контексті комунітарної соціальної відповідальності (узагальнено автором на основі [4, 6, 7])

Оцінити віддачу від соціальної функції ЗФОН досить складно. Саме якість підготовки майбутніх спеціалістів, на нашу думку, є одним із головних показників СВ ВНЗ. Ступінь задоволення працедавців рівнем підготовки випускників потрібно теж оцінювати комплексно, сформувавши систему показників оцінювання якості підготовки провізорів. У ході дослідження для експертного оцінювання нами

запропонована система показників, що поєднує професійні знання, вміння та особисті якості спеціаліста.

У результаті анкетування було отримано такі дані. Перший блок питань «Знання молодого спеціаліста» показав найвищу оцінку експертів зі знань «Правила зберігання та відпуску ліків» (із середнім значенням 4,17), «Права, обов'язки та відповідальність провізора» (4,13) та «Етика ділового спілкування; основи соціології, психології та мотивації праці» (4,1) (рис. 3).

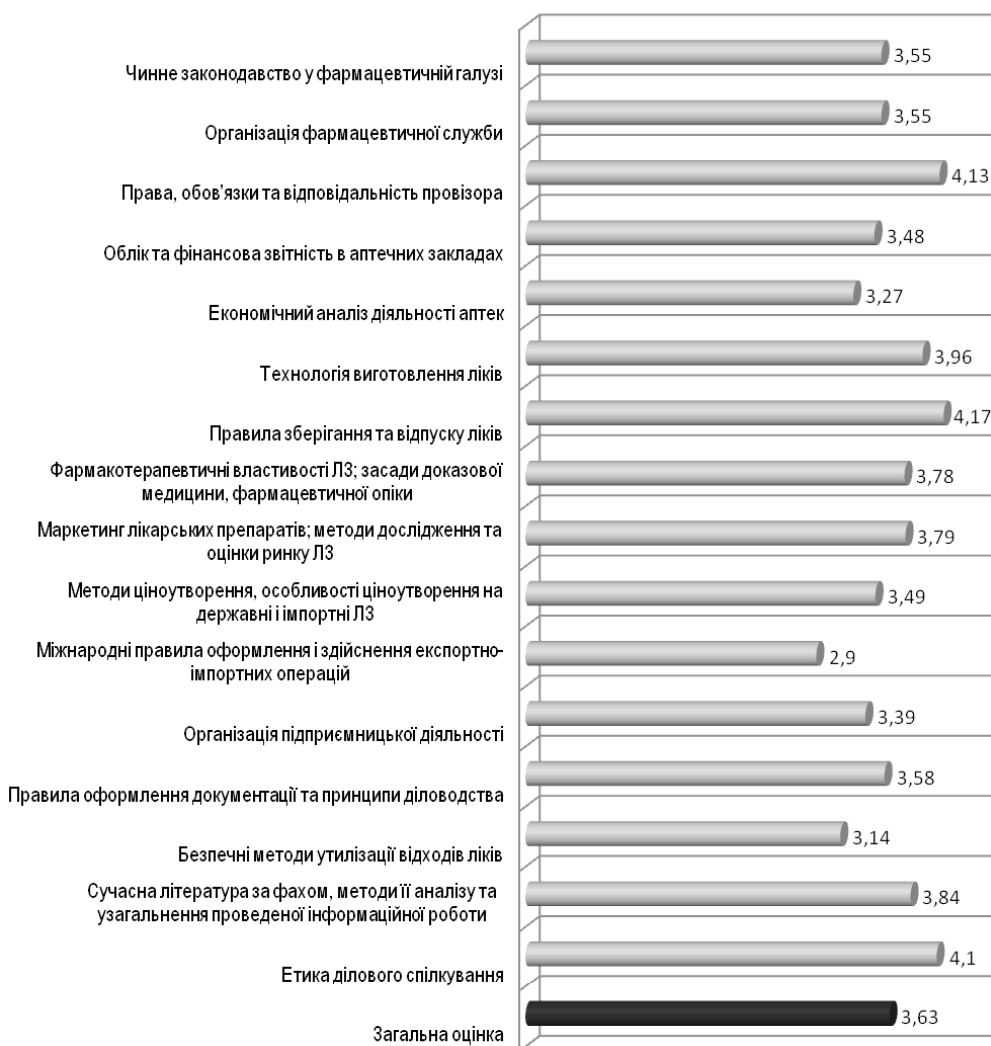

Рис. 3. Діаграма оцінювання знань молодих фахівців експертами

Жодна з позицій першого блоку питань не отримала максимальну оцінку 5 балів.

Найгірше (в 2,9), спеціалісти оцінили знання з «Міжнародних правил оформлення і здійснення експортно-імпорتنих операцій по забезпеченню фармацевтичними товарами». Також низьку оцінку отримали знання з «Безпечних методів утилізації відходів ліків» (3,14), «Організації підприємницької діяльності» (3,39), «Обліку та фінансової звітності в аптечних закладах» (3,48) та «Методів ціноутворення, особливостей ціноутворення на вітчизняні й імпорتنі лікарські засоби» (3,49). Загальна оцінка професійних знань, які має молодий фахівець після закінчення ВНЗ, становить 3,63.

У другому блоці запитань респонденти оцінювали вміння випускника (рис. 4). Потрібно констатувати той факт, що ні одна з позицій цього блоку питань не отримала максимальну оцінку.

Рис. 4. Діаграма оцінювання експертами вмінь та навичок (загальнопрофесійних компетенцій) молодих фахівців

Оцінками 4,23 та 4,21 експертами оцінені вміння та навички з «Роботи із сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням і здатність застосовувати їх у професійній діяльності й повсякденному житті» та «Дотримання санітарних норм

Рис. 5. Діаграма оцінювання професійно-особистих компетенцій молодих спеціалістів

та правил» відповідно; у 4,09 оцінено таке вміння, як «Професійне спілкування з лікарями, хворими та колегами». Оцінку 4,05 отримали декілька позицій: «Консультація та рекомендації з питань медикаментозної терапії»; «Готовність і уміння будувати контакт з людьми. Наявність внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії». Майже так само (4,04) були оцінені навички та вміння з «Критичного відношення до соціальної інформації та здатності застосовувати сучасні засоби інформаційних і комп'ютерних технологій до роботи з інформацією та розв'язання різноманітних завдань».

Найнижчі оцінки отримали: «Здійснення якісного та кількісного хімічного контролю» (3,28); вміння «Проводити безпечну утилізацію відходів ліків у лікарні і аптеці. Надавати відповідну інформацію пацієнтам про те, як безпечно утилізувати прострочені або непотрібні їм лікарські засоби» (3,3); «Виготовлення лікарських форм аптечного та промислового виробництва. Здійснення постадійного контролю технологічного процесу виробництва» (3,35); «Аналізувати правову ситуацію, яка складається, з різних позицій і з урахуванням юридичних процедур. Бачити правові наслідки рішень, які приймаються» (3,42).

Загальна оцінка професійних вмінь та навичок (загальнопрофесійні компетенції), які має молодий фахівець після закінчення ВНЗ, становить 3,75.

Третій блок запитань, який оцінювали експерти – володіння професійно-особистими компетенціями (рис. 5). У цьому блоці питань теж жодний показник не набрав найвищу оцінку «5», однак загальна оцінка професійно особистих компетенцій, які має молодий фахівець після закінчення ВНЗ, є вищою, ніж дві попередні загальні оцінки, і становить 3,92.

Вище ніж у чотири бали спеціалісти фармації оцінили такі особисті характеристики: «Командна праця та співробітництво» (4,29); «Турбота про порядок, якість та акуратність» (4,27); «Самоконтроль (здатність спеціаліста стримувати особисті емоції і негативні дії у разі прояву пацієнтом агресивної поведінки і назрівання конфліктної ситуації)» (4,14); «Готовність виконувати понаднормову роботу або функції, що незазначені у посадовій інструкції» (4,09). Однаково було оцінено «Орієнтація на пацієнта та міжособистісне розуміння (пацієнта)» та «Готовність нести відповідальність за свої дії та прийняті рішення» по 4,04 бали; «Аналітичне мислення» та «Ініціативність» по 4,01 бали.

Низькі оцінки отримали такі особисті якості (компетенції) молодого фахівця: «Готовність опиратися на знання базових цінностей світової культури у своєму особистому та загальнокультурному розвитку» – 3,72, «Володіння цілісним науковим світоглядом» – 3,63 та «Володіння іноземною мовою» – 3,17.

В и с н о в к и

1. Проаналізовано основні напрями роботи ЗФОН у контексті КомСВ. Вказані напрями, згідно з ланцюгом формування КомСВ у системі соціального партнерства фармацевтичної галузі, об'єднують інтереси всіх соціальних інститутів фармацевтичної галузі. Саме становлення СВ у процесі отримання професійної освіти є джерелом її формування на всіх подальших рівнях із реалізацією у практичній професійній діяльності.

2. Здійснено експертне оцінювання професійної підготовки сучасного випускника ЗФОН, яке дає змогу описати сучасного випускника фармацевтичного вузу, що працює у роздрібному сегменті фармацевтичного ринку, охарактеризувавши сильні та слабкі сторони професіоналізму. Сьогодні молодий спеціаліст має достатній рівень знань із питань зберігання та відпуску ліків; прав, обов'язків та відповідальності провізора; етики ділового спілкування. На практиці він показує достатній рівень вмінь і навичок у роботі з сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням; у дотриманні санітарних норм та правил; професійному спілкуванні з лікарями, хворими та колегами. Також має достатній рівень вмінь працювати у команді, турбуватися про порядок, акуратність, якість та самоконтроль.

ВНЗ фармацевтичного спрямування слід звернути увагу на позиції, що отримали низьку оцінку з боку експертів та посилити навчальну роботу для поліпшення якості підготовки майбутніх випускників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Guidance on social responsibility ISO 26000:2010 [Electronic document]. – Access mode: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:en>
2. ISO 14000 – Environmental management 2010 [Electronic document]. – Access mode: <http://www.iso.org/iso/home/standards/management-standards/iso14000.htm>
3. Хоружий Г. Соціальна відповідальність вищої школи в контексті болонського процесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zavantag.com/docs/3209/index-84158.html>.
4. Кузнєцова Н. В. Соціальна відповідальність вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://e-learning.onu.edu.ua/stati/pedagog-ka-visho-shkoli/kuzn-cova-n-v-soc-alna-v-dpov-daln-st-visho-osv-ti.html>
5. Проект Європейського Союзу: Національний Темпус/Еразмус+. Офіс в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tempus.org.ua/uk/tempus/what-is-tempus.html>
6. Про вищу освіту. Закон України від 01. 07. 2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
7. Ткаченко Н. О., Унгурян Л. М., Громовик Б. П. Теоретико-методологічні аспекти формування комунітарної соціальної відповідальності у фармацевті // Одеський мед. журн. – 2014. – № 5. – С. 34–38.
8. Посилкіна О. В., Братішко Ю. С., Кубасова Г. В. Формування системи показників оцінки соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу // Клін. фармацевція. – 2015. – Т. 19, № 2. – С. 4–8.

Надійшла до редакції 29. 11. 2015.

Н. А. Ткаченко

Запорожский государственный медицинский университет

КАЧЕСТВО ПОДГОТОВКИ ПРОВИЗОРОВ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ СОЦИАЛЬНО ОТВЕТСТВЕННОГО ПОВЕДЕНИЯ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Ключевые слова: социальная ответственность, высшее учебное заведение, качество подготовки провизора

АННОТАЦІЯ

Оценить социальную функцию медицинских (фармацевтических) образовательных учреждений достаточно сложно. Именно качество подготовки будущих специалистов, по нашему мнению, является одним из главных показателей социальной ответственности вузов.

Целью нашей работы было изучение состояния качества подготовки молодых специалистов, которая является неотъемлемой составляющей конкурентоспособности специалистов фармацевции.

Для проведения эксперимента специально была разработана анкета для работодателей фармацевтического рынка труда. Первая часть анкеты – статистические данные о респондентах, вторая – перечень компетенций (знаний и умений) молодого специалиста фармацевции, которые необходимо было оценить практически специалистам (розничный сегмент отрасли). В анкетировании приняли участие 151 специалист фармацевции из разных областей Украины.

Первый блок вопросов «Знания молодого специалиста» показал самую высокую оценку экспертов по «Правилам хранения и отпуска лекарств» (среднее значение 4,17). Общая оценка профессиональных знаний, которыми обладает молодой специалист после окончания вуза, составляет 3,63.

Во втором блоке вопросов респонденты оценивали умения выпускника. Общая оценка профессиональных умений и навыков (общепрофессиональные компетенции), которыми владеет молодой специалист после окончания вуза, составляет 3,75.

Третий блок вопросов, который оценивали эксперты – владение профессионально-личными компетенциями. В этом блоке вопросов тоже ни один показатель не набрал наивысшую оценку «5», однако общая оценка профессионально-личных компетенций, которыми обладает молодой специалист после окончания вуза, выше, чем две предыдущие общие оценки, и составляет 3,92.

На основании экспертной оценки профессиональных компетенций описан современный выпускник вуза, который работает в розничном сегменте фармацевтического рынка, определены сильные и слабые стороны его профессионализма (набор профессиональных и личных компетенций). Сегодня молодой специалист имеет достаточный уровень знаний по вопросам хранения и отпуска лекарств; прав, обязанностей и ответственности провизора; этики делового общения. На практике он показывает достаточный уровень умений и навыков в работе с современными компьютерными средствами и программным обеспечением; в соблюдении санитарных норм и правил; профессиональном общении с врачами, больными и коллегами. Также владеет достаточным уровнем умений работать в команде, беспокоится о порядке, аккуратности, качестве и самоконтроле.

Высшим учебным заведениям фармацевтического направления следует обратить внимание на позиции, которые получили низкую оценку со стороны экспертов, и усилить учебную работу для улучшения качества подготовки будущих выпускников.

Key words: social responsibility, a higher education institution, the quality of training specialist Pharmacy

ABSTRACT

Rate the social function of medical (pharmaceutical) educational institutions is difficult. The quality of training of future specialists, in our opinion, is one of the main indicators of social responsibility of universities.

The aim of our work was to study quality status of training young specialists, which is integral component of competitiveness pharmacy specialists and indicator of socially responsible behavior of establishments of Pharmaceutical Education and Science.

The questionnaire for employers of Pharmaceutical labor market was specially developed for the experiment. The first part questionnaire is statistical data about the respondents; the second part is the list of competencies (knowledge and skills) of young pharmacy specialist which was necessary to estimate by practical specialists (retail segment of the industry). 151 pharmacy specialist from different regions of Ukraine took part in the survey.

The first set of questions «Knowledge of young professionals» showed appreciation of experts in knowledge «Rules storage and dispensing of medicines» (with a mean value of 4.17). The average professional knowledge of young specialist after graduation is 3.63.

In the second block of questions, respondents were evaluated the ability of graduate the average professional skills (general professional competence), which has a young specialist after graduation is 3.75.

The third block of questions, which was valued by experts is knowledge of professional and personal competencies. In this block of questions no one has also scored the highest rating of «5», but overall personal professional competence held by the young specialist after graduation is higher than the two previous overall assessment and is 3.92.

Conclusions. The modern pharmaceutical graduate of higher education institution are described on the basis of an expert assessment of professional competence working in the retail segment of the pharmaceutical market. We have identified the strong and weak points of professionalism (set of professional and personal competences).

Today, the young specialist has a sufficient level of knowledge on the storage and dispensing of drugs; rights, duties and responsibilities of a pharmacist; Ethics of business communication. In practice, he shows sufficient level skills to work with modern computer hardware and software; in compliance with sanitary norms and rules; professional dialogue with doctors, patients and colleagues. Also it has sufficient skills to work in a team, worry about the order, accuracy, quality and self-control.

Institutions of higher education of pharmacy areas should pay attention to the positions that got a bad score from experts and strengthen the training activities to improve the quality of training of future graduates.

Електронна адреса для листування з автором: tkachenkonat@bk.ru